

Miért éppen rólunk nincs szó?

(Az Erdély-kérdés és a Szabad Európa Rádió)

/Az Ellenpontok szerkesztői, szemben e cikk egyértelműségével, úgy vélik, hogy a SZER tartózkodó magatartásának az “Erdély-kérdéssel” kapcsolatban az erdélyi ellenzéki körök meglehetősen passzív magatartása is okozója. Csak arról lehet ugyanis beszélni, ami van, ami létezik, ami megtörtént; reméljük, e tekintetben változások elé nézünk; reméljük ezt, még ha e változások belpolitikai valója újra csak a helyzet rosszabbodásának jele./

(Ara-Kovács Attila)

Csak az tudhatja, hogy valójában mennyit ér a SZER, aki Kelet-Európában él; ott, hol szabad sajtó nem létezik, hol nyugati lapokat nem, vagy csak ritkán és válogatott, cenzúrázott módon lehet kapni, hol a külföldi könyveket a vámosok kíméletlenül elkobozzák. E rádió adásaiban a kelet-európai ember mindazzal találkozhat, ami hazájával és környezetével kapcsolatban a leginkább érdekli, szemben a kommunista rendszerek érdektelen alapléttel és semmitmondó közhely-toleranciájával.

Erdélyben, Romániában e kép árnyalódik. Míg a többi “szocialista” országban ugyanis e szűrkeség az emberek “természetes” kizsákmányolásának csak egyik, a rendszer által felszíni kezeléssel kitartóan takargatott *couleur locale*-ja, addig a mai román rendszerben ez a kizsákmányolás felháborító cinizmusa, arcátlansága: azt a népet, amely szó nélkül hagyja magát elnyomni, nemcsak elnyomni lehet kockázatmentesen, hanem ki is gúnyolni, meg is alázni.

Talán éppen ez az, ami a SZER román adásainak hitelét és színvonalát, vagyis hatásának mértékét és a szerkesztők, írók, munkatársak önmagukkal szembeni igényét számottevő nívón tudja tartani. Igaz, a mai hivatalos román kultúránál magasabb nívót elérni, megszabni vagy adni igazán nem tartozik a túl merész vállalkozások közé. Ám a SZER román munkatársai mégsem e helyzet olcsó konjunktúráját lovagolták meg; igénye adásaiknak abból fakad, hogy - és ez nem túlzás -: a valódi román kultúra szót és nyilvánosságot kapó elitgárdáját ez a kis, de gyarapodó szerkesztőcsoport képezi. E csoport, amely a román rezsimmel ellenszegülő, lelkiismeretét és nemzeti felelősségét egyedülállóan valló és megvalló emberekből, a száműzetésben valahol Párizsban és Münchenben, Genfben és New Yorkban összetalálkozott. Ha a román szónak ma van hitele - és a világban ezt oly sokszor megkérdőjelezi manapság - az a SZER néhány román szerkesztőjének, munkatársának köszönhető. S állítjuk ezt mi, erdélyi magyarok is, *nem* román állampolgárságunknak megfelelően, *nem* azzal összhangban, *nem* a román állampolgárságunkkal megférően - hisz e helyzet létrehozta perspektíva feljogosít bennünket arra, hogy megtagadjuk lojalitásunkat ettől a helyzettől és ettől az állampolgárságtól -, hanem lelkiismeretünkkel megegyezően, amely a politikai és erkölcsi azonosságot csak azon a nívón fogadja el egy másik nemzetől, amelyet a SZER munkatársai közül néhányan felelős románságukkal vallanak és gyakorolnak.

Abban a sokszor nagyon furcsa helyzetben vagyunk, hogy mi, erdélyi magyarok egyként hallgatjuk a magyar és a román SZER adásait. Így összehasonlítási alapunk van, s ezen az alapon kell újra és újra szembenézzünk azzal a ténnyel, hogy a mi érdekeink, életünk mikéntje valahogy elvész e politikai és nyelvi megkettőzöttség “frekvenciaváltozásaiban”.

Már szoltunk a SZER román adásairól. Nem szoltunk - és magyar nyelven írva - nem látjuk értelmét annak, hogy szóljunk, és ráadásul minősítsük általában a magyar nyelvű adásokat; ezt minden magyar hallgatja Magyarországon és Erdélyben egyaránt. Véleménye, állásfoglalása egyként lehet mindenkinek ezekről. Mi csak annyiban szembesülhetünk e szerkesztői gyakorlattal, hogy a lehangoltság és egyfajta igazságtalan ismeretlenség vagy elhanyagoltság bántó benyomásaival konstatáljuk: a SZER magyar adása nem - vagy alig - foglalkozik az erdélyi magyarsággal. (E foglalatosságnak tekintsük-e az üres üzenetek Erdély felé irányuló töredékét, a Székely-himnusz ismételtetését, hogy olykor-olykor idézgetnek valamit rólunk?)

Minket, erdélyi magyarokat nagyon kell érdekeljen mindaz, ami e szemérmes magatartás mögött áll. Hisz helyzetünket - s mindenekelőtt nemzetközi helyzetünket, nemzetközi lehetőségeinket, még inkább lehetetlenségeinket - villanthatja föl ezeknek az összetevőknek az elemzése. Azt, hogy mennyire vagyunk magunkra hagyatva, azt, hogy mennyire vagyunk áldozatai a nyugati szándékok tudatalattijában ma is elevenen ható jaltai megegyezésnek, azt, hogy mennyiben vagyunk mi a kompromisszumok leírt tétele, s azt, hogy a SZERNél dolgozó magyarok emberi szándékában mennyi valósul meg javunkra és - tisztelet és köszönet a ritka kivételnek - rovásunkra mindebből?!

A tények azt mutatják, hogy a SZER, eltekintve azoktól a kisebb hallgatói elvárásoktól, amelyeket már említettünk, nem hajlandó bolygatni a témát. Nem létezik, és bántó hiányát hangsúlyozva nem létezik külön műsor, amelyet kifejezetten erdélyi problémáknak szentelnének; s ezen belül - s talán e műsor hiányának is itt keresendő a magyarázata - nem létezik az a politikai szellem, amely minket - tényeknek és különösen kész tényeknek aligha minősíthető erdélyi magyarokat - jogszerű *példáknak* és problematikánkat a politikai objektivitás egyik faktorának tekintené, s nem a román fasizmus szükségszerű *prédáinak*. E tekintetben - és felelősségünk teljes tudatában mondjuk ezt - alig van különbség a SZER magyar adásainak koncepciója és a magyar állam hivatalos Erdély-álláspontja között. Vagy ha van, akkor az - figyelembe véve a SZER reális szabadságát a magyar kultúrszatórnak reális függésével szemben - e magatartás negatívizmusa még inkább szembeszökőek.

S hogy mi ez a számon kért objektivitás? Nem más, mint azoknak a témáknak a fölvetése, amelyek e század magyar-román ellentéteit megteremtették és kiteljesítették. Az Erdély-problematika elhallgatása mindenképpen orosz találmány volt és maradt, s a bennünk lassanként meggyőződéssé érlelődő felismerés, miszerint a területi hovatarozás emberséges feszegetése közel sem csak irredenta fenegyerekeskedés, nemcsak a velünk megesett igazságtalanság szószátyár felelevenítgetése, hanem számvetés egyben azzal a dologgal is, hogy e máig is eleven igazságtalanság annak az embertelen kényszereszménynek hatókörébe tartozó valami, amely szellemi és szellemtelen csapdáit egész Kelet-Európa számára állította föl, és állítgatja még mindig. S ha ez így van - márpedig nyilvánvalóan így - akkor milyen indokok készíthetik, milyen logika kötelezheti a SZER magyar szerkesztőit arra, hogy az Erdély-kérdésről, Erdély újkori és igazi történetéről, a jogot, igazságot sürgető akciókról, a hírközlés pozitív és pozitívan generatív, nemcsak problémákat felsoroló, megemlítő, hanem a problémafölvetést új történeti, *politikai akarást* inspiráló adásokat még véletlenül se sugározzon?!

Közel sem vagyunk tisztában a SZER belső eszmei rendjével, az önmaga elé kitűzött célokkal, az adó mozgási szabadságával. A felvetett kérdések, elvárások lehet, hogy e tájékozatlanságból fakadó akadékoskodások. Persze azt is tudjuk, hogy a mi problémázgatásunk végső soron nem is egy rádióállomás lehetőségeihez igazodik, mint inkább ahhoz a drasztikus tényhalmazhoz, ami körülöttünk kavargó, s amely - meglehet nem

is annyira szerény meggyőződéseink szerint - kiérdemelné egy szabad rádióállomás figyelmét.

□

Itteni problémáink nagyon összetettek; olyannyira, hogy szóbahozni ezt nem több közhelynél. Mégis ez a közhely állít sokszor bonyolult helyzet elé minket akkor is, ha saját érdekeinket, jogainkat, vélt vagy valós igazságainkat fogalmazgatjuk; és akkor is, amikor a velünk szembeni ellenséges érdekek megfogalmazódásait halljuk. Ha a SZER román adásaiban ellenünk állásfoglaló kommentárok, visszaemlékezések hangzanak el - gyakran megtörténik ez -, nem emberi, hanem politikai ellenvetésként könyveljük el ezeket, pozitív és a demokráciát szem előtt tartó kihívásnak. Sajnos ez a kihívás válasz nélkül marad mindig; a SZER magyar szerkesztői, úgy tűnik, nem méltányolják a témát annyira, hogy ezeket a "levegőben lógó" dolgokat fölvegyék, vagy a kihívásokra válaszoljanak. Hogyan várhatnánk el akkor tőlük, hogy jogos nemzeti érdekeink legmesszebbmenő képviselőjét, propagálását, pozitív fölvetését magukra vállalják? És sokszor alig hiszünk a szemünknek, amikor a magyarországi szűkös sajtószabadság rapszodikus örvényei egy-egy olyan cikket, tanulmányt dobznak a felszínre, amilyent valójában a SZER magyar adásaitól is joggal elvárnánk.

Tisztában vagyunk azzal, hogy vannak bizonyos jogaink, s vannak érdekeink, amelyeknek az eddigi elhallgatása jogtalan és igazságtalan volt és maradt. Ha nem tudtunk volna ezekről, akkor eszünkbe juttatták volna őket a SZER román nyelvű adásai, amelyekben a románság velünk szembeni ellentétes, gyakorta *ellenséges*, de reális és ezért a nyílt szót megkövetelő érzelmei és álláspontja fogalmazódik meg. Ma már eljutottunk oda, a román elnyomás közepette is, hogy - bár egyelőre csak szamizdatban, de - néhány nagyon fontos témáról szabadon szólhatunk. Már a magyarországi sajtó is bontogatja a maga eleddig borítékolt témáit, s amennyiben lehet, a mi sorsproblematikánkét is. Így már csak annak a szónoki kérdésnek a megválaszolása maradt hátra, hogy mikor fogja a SZER magyar adása az Erdély-problematikával szembeni öncenzúráját ténylegesen föloldani?

□

Az Erdély-probléma: egyetemes magyar probléma. Egyetemes magyar érdekekről van - ill. az említett összefüggésben sajnos nem esik - szó. A románság erre már rádöbbsent; ezzel nemcsak politikai szempontból, hanem gátlásainak feloldása szempontjából is lépéselőnyben van. Nem vetjük a románság szemére - ha azt olyan emberi és demokratikus tisztességgel csinálja, mint a SZER román adásának *néhány* munkatársa. De önmagunknak kell szemrehányást tennünk, ha érdekellentéteinket magunkba fojtva, az idők végezetéig kibékíthetetleneknek s ezeket az érdekeket örökre elveszetteknek nyilvánítjuk. Arról nem is beszélve, hogy egész nemzetünk - és meglehet, hogy egész Kelet-Európa - történeti perspektíváját terheljük meg így oktalan szorongással.

(Ara-Kovács Attila)